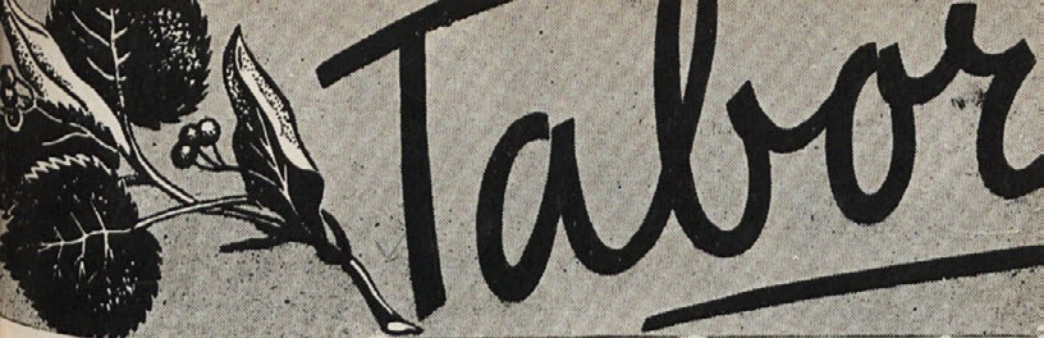

Tabor

1945

VETRINJSKO LETO

1970

Št. 10

EL FORTIN

1970

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov • TABOR je last in vestnik Zveze D. S. P. B. Tabor • Mnenje Z. D. S. P. B. Tabor predstavljajo le članki, ki so podpisani od glavnega odbora Zveze. • Izdaja ga konzorcij. Predsednik inž. Anton Matičič. • Urejuje uredniški odbor; odgovorni urednik Adolf Škrjanec, za lastništvo Ivan Korošec, upravnik Jože Jenko

TABOR is the voice of the Confederation Tabor of the United Slovene Anticommunists

TABOR es órgano de la Confederación Tabor de los Anticomunistas Eslovenos Unidos. • Director: Ing. Antonio Matičič, Ramón L. Falcón 4158. Buenos Aires, Argentina

Imprenta: Talleres Gráficos Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, Buenos Aires, Argentina, T. E. 33-7213

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 1.060.634

Naročnina: Južna Amerika 10 pesov Ley 18.188, odn. enakovrednost v dolarju; USA in Kanada 4.— dolarje letno, zračno 6,50 dolarjev; Anglija in Avstralija 1 funt šterling; Evropske države 3 dolarje.

Naročila, reklamacije in nakazila pošiljajte na naslov upravnika: José Jenko, Pedernera 1075, Villa Madero, prov. Buenos Aires, Rep. Argentina

Vse dopise in ostalo pošto pošiljajte na naslov: inž. Anton Matičič, Igualdad 1110, Villa Ballester FNGBM. Pcia. de Buenos Aires, Argentina

NASLOVNA SLIKA

Preko laži in molka, s katerima krvavi rdeči režim skuša še vedno slepiti svet o vzrokih in osnovah svojega izvora in obstanka, kriči resnico podoba ljudstva, ki je maja 1945 svoje stoletne domačije zamenjalo za bedo brezdomcev na Vetrinjskem polju, da je poslej s svojimi nesmrtnimi domobranskimi junaki svetel zgled za nove rodove svobodnjakov.

*Boljšo bodočnost
narodu vsemu
s svojo kupili bi krvi.
(Domobrankska pesem)*

Octubre 1970

BUENOS AIRES

Oktober 1970

NUESTRO ORGULLO

Hace veinticinco años que ha comenzado el vía crucis de nuestro pueblo esloveno. Hace veinticinco años que han sido asesinados sus mejores hijos, víctimas del criminal comunismo.

Veinticinco años es un período mu largo en la vida de un ser humano. Muchas cosas cambiaron. Y lo que más cambias ha sufrido, es justo el ambiente en el cual vivimos. El mismo enemigo, contra el cual hemos comba'ido y luchado en aquel entonces, hoy en día estira sus tentáculos y envenena a la juventud del nuevo continente empujándola a las acciones irrazonables, que solo pueden terminar con la sangre y las lágrimas.

Ser'a injusto, quedarnos con las manos cruzadas, solamente repitiendo frases gastadas e inservibles.

Pero con toda la razón y también con toda la justicia podemos estar orgullosos por el hecho de que nuestro pequeño pueblo ha dado de su medio un número tan alto de hombres y jóvenes, quienes estaban conscientes de la errorrea y criminal filosofía comunista y la han sabido combatir hasta la última gota de su sangre.

Hoy en día, miles y miles se defienden con las armas en las manos ante el avance comunista en todo el mundo y también saben morir por sus ideales, pues también saben distinguir entre la libertad y la esclavitud.

Hoy sabemos que su sacrificio no ha sido en vano, como así también no quedará olvidado!

Nuevas generaciones crecieron y se preguntan: ¿Que estaba ocurriendo en aquellos días de mayo y junio de 1945? Cada día aumenta más el número de estas nuevas gentes eslovenas, y cuanto más grande es su número, tanta más fuerza tiene su pregunta. Y pronto llegará el día en que los muertos tendrán derecho de ser muertos y se abrirán las tumbas desconocidas y las cruces bendecidas se levantarán sobre los restos putrefactos de nuestros mártires.

Estos quince mil muertos son hoy día el mejor comprobante que nuestro anticomunismo no fue un proceso antinacional y tracionero, sino que ha sido el fruto de la libre decisión que se ha manifestado en la decidida voluntad de los miles de hombres y jóvenes eslovenos.

Hoy en día somos orgullosos de tener estas víctimas que han sacrificado sus vidas en momentos más trágicos de toda nuestra historia por los eternos ideales de la humanidad:

DIOS — PUEBLO — PATRIA

Ob 25-letnici ustanovitve slovenskih in hrvaških šol na Primorskem

V prvi številki 18. letnika Sodobnosti 1970 ugotavlja v uvodniku urednik Ciril Zlobec, da se je „začel tisti neopazni, a zanesljivi proces v odtujevanju slovenske družbe od njene kulture.“ In nadaljuje: „...da se je torej začelo že tedaj, ko smo še zmerom prav ponosno poudarjali, kakšno skrb da izkazuje naša družba prav za kulturo, s čimer smo hoteli poudariti tako našo zanesljivo socialistično orientacijo kot tudi našo tradicionalno in tolikokrat opevano integriranost družbe s kulturo.“

„Očitno smo bili v zmoti,“ nadaljuje pisec. Da, res je, v zmoti so bili takrat, ko so ustvarjali „socialistično družbo in socialistično orientacijo,“ in v zmoti so še danes, ko so že izoblikovali, kakor trdijo, tako družbo, ki je sprejela dekretirano integriranost kulture s politiko.

K tem vzrokom „odtujevanja od kulture“ slovenske družbe doma bi si drznili izmed mnogih pokazati samo na dva vzroka.

V kulturi igrata važno vlogo umetnost in šola. Umetnost daje kulturi ton, barvitost in lepoto, šola pa posreduje kulturi vsebino, obliko, zgradbo. In ker brez prave umetnosti ni prave kulture, tako tudi ni brez popolne svobode, osebne in kolektivne, prave umetnosti. Umetnost ne more biti v službi politike. Pravtako ne more biti dekla politike šola. Šolska vzgoja postavlja temelje narodni izobrazbi. S pravilno umsko izobrazbo in trdno moralno vzgojo usmerja narod k resničnemu in trajnemu napredku in to ne samo k materialnemu, ampak tudi k kulturnemu napredku.

To sta, po našem mnenju, dva najbolj spodtakljiva kamna, ki ovirata današnjo slovensko družbo doma — mi bi rekli narod —, da ne najde poti do prave kulture.

Šola ne dopušča eksperimentov. Vsako preizkuševanje v šolskem sistemu je lahko usodno za več generacij. In to se vedno maščuje.

Slovenski narod si je tekom stoletnih narodno obrambnih borb ustvaril lepo razvito in dovolj solidno šolstvo, saj je bil odstotek nepismenosti enak odstotku najbolj kulturnih narodov. Žal, da je druga svetovna vojna ta naravni kulturni vzpon Slovencev v šolstvu nenadoma pretrgala. Tri četrtine slovenskega prebivalstva je bilo oropano svojih šol.

Slovensko domobranstvo je posvetilo obnavljanju šol vso skrb. Redki idealisti šolniki so prišli na Primorsko obnavljat slovenske šole. Večji centri so bili v Idriji, v Tolminu, v Gorici in v Trstu. Organizirali so učiteljske tečaje, srednje in ljudske šole. Pouk se je vršil v narodnem jeziku in v narodnem demokratičnem duhu po že pedagoško izdelanem učnem načrtu.

Tudi nasprotniki so organizirali svoje šole, katere so pa morale v skladu z načrti državljanske vojne podrediti šolsko vzgojo marksistično politični vzgoji. Ta proces se je izvršil tudi na Primorskem, kar je bilo še bolj usodno, ker primorsko ljudstvo ni imelo triindvajset let svojih narodnih šol.

Po porazu okupatorja pa je zasijala zopet svoboda, a žal, da je Primorski Slovenci niso znali izkoristiti. Ko so angleške in ameriške čete zasedle Trst, so vzpostavile tudi civilno oblast, imenovano „Zavezniška vojaška uprava“. Ta oblast je Slovincem na vsem zasedenem ozemlju dala zopet slovenske šole. Dne 8. oktobra 1945 je med 10 in 11 podpisal polkovnik Alfred Bowman dva ukaza, številni 7 in številni 8, s katerima so bile uzakonjene slovenske ljudske in srednje šole na ozemlju, ki ga je upravljala ZVU. Žal pa, da se velik del primorskih Slovencev tega zgodovinskega dogodka ni popolnoma zavedel in se ni oprijel šolskega organizatoričnega dela, kakor bi se ga bil moral oprijeti, ampak je to delo vedoma ali pa nevedoma celo oviral. Ta uradna popolna abstinenca in obstrukcija slovenskih šol pod ZVU je primorskim Slovincem že takrat škodovala in bo tudi v bodoče imela škodljive posledice.

Če s tega vidika presojamo zgodovinski pomen 25-letnice, odkar so bile uzakonjene slovenske šole na Primorskem, bomo šele pravilno ocenili prisotnost in delež tistega dela slovenskega politične emigracije, ki je z dr. Srečkom Baragom na čelu prevzela vključno smrtni nevarnosti nase glavni del bremena pri obnavljanju slovenskih šol na Primorskem. Kako je do tega prišlo, je dne 3. t. m. predaval dr. Srečko Baraga v Slovenski hiši v Buenos Airesu.

Zeleti je, da bi se bivši šolniki na Primorskem tega pomembnega dogodka spomnili tudi v drugih državah v svobodnem svetu.

Tema za razmišljanje:

Sedanost je nakovalo, na katerem se kuje bodočnost.

Victor Hugo

NAŠ TEMELJ

Pred 25 leti se je pričel strahotni križev pot slovenskih domobrancev in četnikov; pa tudi srbskih četnikov in dobrovoljcev ter hrvatskih domobrancev. Iz taborišča Vetrinj so pričeli odhajati transporti slovenskih mož in fantov, ki so nato v naslednjih nekaj tednih legli v slovensko zemljo, napojeno z njihovo srčno krvjo.

To je bil vrhunec slovenske moderne zgodovine; osrednji dogodek naše generacije je; pa tudi temelj, na katerem je zgrajena celotna stavba slovenskega svobodnjaškega odpora proti komunistični diktaturi.

Petindvajset let je dolga doba in marsikaj se je v tem času izpremenilo. Morda se je najbolj spremenilo ravno okolje, v katerem živimo. Isto zlo, ki je nekoč zalilo slovensko zemljo, danes sega po svobodnih ameriških obalah, zastruplja ameriško mladino in jo peha v brezglave akcije, ki se ne morejo končati drugače kot s solzami in krvjo. Tisti, ki nam nekoč niso verjeli, ali so nas celo obtoževali, danes morda sami vijejo roke nad tujo učenostjo, ki je udarila med ameriško mladino kot jastreb med piščeta in — morda za vselej — uničila tisti mir, ki ga je Amerika tako rada kazala svetu, češ, pri nas kaj takega ni mogoče...

Bi'o bi nepravilno, nekrščansko in nepravilno, če bi se ob težavah današnje ameriške družbe, ki je navsezadnje tudi naša družba, posmehovali v škodoželjnosti in ponavljali obrabljene fraze, ki se jih ljudje ob takih prilikah poslužujejo.

Spodobi pa se in upravičeni smo do ponosa, da je naš rod dal iz sebe tolikšno število mladih mož, ki so se do kraja zavedali zgrešenosti in kriminalnosti komunistične filozofije, da so šli proti njej v boj do poslednje kaplje krvi svojega srca. Danes, ko se tisoči upirajo komunistični filozofiji na vseh kontinentih sveta, postaja pomen Vetrinjske tragedije še toliko globlji: tisoči naših vrstnikov, bratov in prijateljev so do kraja doumeli, kaj je svoboda in kaj je sužnost, in se za to spoznanje niso plašili nobene žrtve.

Razveseli nas, Gospod, za dni, ko si nas tepel,
za leta, ko smo gledali zlo!

Tako bi lahko zapeli s psalmistom ker danes vemo, da se naše žalovanje v resnici izpreminja v veselje.

Petindvajset let smo v majskih in junijskih dneh — v prvem zagonu nove pomladi — v duhu stali na znanih in neznanih grobovih, v kraških globelih in temnih gozdovih in naše besede so bile polne žalosti nad onimi, ki bi morali stati ob naši strani, pa jih ni več. Petindvajset let smo vedeli samo za solze, kri, za stok mučenih in krike ranjenih; vedeli smo samo to, da so se njihova telesa vrnila v objem matere zemlje, grobovi pa so bili zapečateni z minami in izravnani.

Danes moramo vedeti mnogo več: Njihova žrtev ni bila zaman; pa tudi neznana ne bo ostala!

Nove slovenske generacije iščejo odgovora na vprašanje: kaj se je dogajalo v junijskih dnevih leta 1945? Kolikor večje bo število teh novih slovenskih ljudi, toliko močnejša bo njihova zahteva, da zvedo resnico, da se odpro grobovi, da se mrtvim da pravico mrtvih — in blagoslovljen križ na njihovo gnitje.

Veliko se je v petindvajsetih letih napisalo o Vetrinjski tragediji in veliko se še bo. Opisovali so se posamezni dogodki, iskali so se krivci, slišale so se vsemogoče razlage in prišlo je celo do preprirov. Pa vse to ni važno. Vse to je brezpomembno prepiranje množice ljudi, ki si mora najti neko razlago za katastrofo takšnega obsega. Vse to je v resnici poizkus tolažbe samega sebe; izpraševanje vesti človeka, ki se morda čuti krivega, ker ni tudi sam omahnil v grob s svojimi brati, vrstniki in prijatelji.

Kar je edino važno, je dejstvo, da imamo v petnajsttisočih pomorjenih najboljšo jamstvo ne samo, da nasprotovanje komunistični tiraniji ni bilo nikako narodno-izdajalsko početje, temveč nasprotno: da je bilo izraz zrele odločitve in trdne odločnosti tisočev slovenskih mož in fantov.

Doma in po svetu bi tem fantom radi pripisali neko politično filozofijo. To delajo ljudje, ki bi radi svojo maščnost oprli na te velikane slovenske zgodovine. Dejstvo je namreč, da je ogromna večina tistih, ki so končali svojo pot pod komunističnimi stroinčami leta 1945, pripadala tistemu sloju slovenskega naroda, ki je vselej dajal najboljše, kar smo premogli na katerem koli področju narodnega udejstvovanja — slovenskemu kmečkemu človeku. Edina filozofija, edina ideologija, ki je te fante prevevala, je bilo krščanstvo; krščanstvo človeka, ki je z vsem svojim bistvom navezan na voljo in milost božjo — in pa ljubezen do zemlje, do svobodnega življenja in dela na domačih ozarrah.

Ko se jih torej spominjamo, bodimo ponosni nanje in srečni, da smo jih imeli: z njihovo žrtvijo smo bogatejši tudi mi in zemlja slovenska, ki jih je pred petindvajsetimi leti sprejela v svoj objem.

Stanko Mrak

PISMO DOMOBRANSKI MATERI

„Stanko, če se sedaj zadnjič vidiva in boš ti preživel vse to, prosim te, ne pozabi naše dobre matere.“

S temi besedami sva se ločila z bratom Francetom na Vetrinjskem polju v tistih za slovenski narod najstrašnejših časih njegove zgodovine, ko je narodovo politično vodstvo odpovedalo in posledica je bila, da so Angleži komunističnim partizanom izročili narodno vojsko, 12.000 slovenskih domobrancev.

Ker smo dobro poznali komuniste, smo slutili, kaj se bo

zgodilo s slovenskimi domobranci. Komunistični brat, pijan zmage, ki jo je izigral od zaveznikov s pomočjo Sovjetov, je pomoril vse te tisoče slovenskih domobrancev brez sodnega postopka. Slutili smo to in vedeli, kdo bo zopet največ trpel. Slovenska mati, ki bo izgubila svoje ljubljene sinove, cvet in upanje slovenskega naroda.

Pozneje sem se zavedel, da je imel moj brat takrat pred očmi to trpljenje domobranske matere; zato mi je rekel: „Če ostaneš pri življenju, ne pozabi naše dobre matere!“

Božja volja je bila, da sem ostal pri življenju, brat pa ga je izgubil. Nisem mogel razumeti, zakaj ni Bog poklical mene in pustil živeti brata, ki je bil veliko bolj pripravljen za življenje kot jaz. Razmišljal sem, zakaj mi je to naročil, saj je vendar vedel, kako ljubim svojo mater. Pozneje sem spoznal pravi namen te prošnje.

Draga domobranska mati!

Četrto stoletje je že minilo, odkar sva se zadnjič videla. Zadnja štiri leta že počivaš na farnem pokopališču. Naj bi te vrstice, ki jih pišem tebi v spomin, ob teh obletnicah potolažile mojo vest, ki mi očita, da nisem dovolj storil za tebe, ljuba mati. Da pa ne bom ozkosrčen, naj bodo te vrstice posvečene vsem pozabljenim materam, katerih sinovi so se borili proti komunizmu in tako dali največjo žrtev, ki jo idealist more dati: svoje življenje za Boga, narod in domovino.

Odpustite nam, ponižne skromne, globoko verne in zavedne slovenske domobranske matere, da smo vas preživeli sinovi in slovenski narod pozabili; greh je to, velik greh, in sram nas je.

O da bi imel dar in roko pisatelja, napisal bi debelo knjigo tisočih strani v spomin vam, drage matere slovenskih domobrancev. Opisal bi vašo globoko vero, dobroto, vaše poštenje in vaše trpljenje, ki se ne da primerjati niti s trpljenjem slovenskih mater v času turških navalov v slovenske kraje.

Ker pa mi Bog ni dal daru in roke pisatelja, vem da boste, drage domobranske matere, v svoji skromnosti vesele in zadovoljne tudi s temi skromnimi vrsticami, ki vam jih morem napisati.

Veliko je bilo trpljenje vseh domobranskih mater; še večje pa je bilo trpljenje onih domobranskih mater, katere so živele na rodeželiu.

Ker je bilo trpljenje domobranskih mater na rodeželiu približno enako, zato bom zelo na kratko opisal življenje in trpljenje moje matere, katere trije sinovi-domobranci smo se borili čela tri leta proti komunizmu v bližnji okolici rojstnega kraja Brusnice pri Novem mestu.

Zelo težko je bilo tvoje življenje, draga mati, s številno družino. Kljub revščini si so redno obiskovale tvojo domačijo, si imela globoko vero. Vedno si bila vdana v božjo voljo, veliko si premolila. Skupaj z otroci si molila vsako jutro in vsak večer. Veliko zagnanost si imela v Mater božjo Marijo. Ko si bila še mlada mati s tremi malimi otročki, si bila

bolna za špansko influenco. Zdravnik je izgubil upanje na ozdravitev, ti pa nisi izgubila zaupanje v Marijo. Zaobljubila si se njej, da boš hodila vsako leto enkrat na zelo oddaljeno Marijino božjo pot, ako boš ozdravela. Svojo zaobljubo Mariji pa si zvesto izpolnjevala do smrti. Ni čudno, da si imela tako veliko zaupanje v Marijino pomoč in si svoje otroke vsak dan, izročala v njeno varstvo.

Nesreča za nesrečo je obiskovala tvojo hišo. Ko je bilo najtežje, je poginila najboljša krava. Potem so zopet poginili prašiči, katere si hotela prodati in tako poplačati nekaj dolga. Potem ti je pogorelo vse gospodarsko poslopje. Zavarovalnine je bilo malo; dobri ljudje pa so ti pomagali, da si mogla zgraditi novo.

Ko je bila gospodarska kriza na višku in ni bilo denarja niti za sol, ti je poginil najboljši konj. Koliko si prejkotala, pa zopet molila in se priporočala Bogu in prosila Marijo za varstvo.

Ker ni bilo denarja za hlapca in dekle, si ti, draga mati, opravljala oba posla. Kako si mogla opravljati toliko dela in poleg tega še vzgajati in bi ti tako dobra mati številnim otrokom, jaz še danes ne morem doumeti. Ni čudno, draga mati, da si se v tem prekomernem delu z vedno malimi otroki nalezla revmatizma. Največ si trpela za zobmi in jih veliko prezgodaj izgubila. Čudno je le, kako si kljub tako velikemu trpljenju mogla biti vesela. Kot mlado dekle si bila vnetá cerkvena pevka in tvoj čisti glas še danes zveni v mojih ušesih. Ne le, da si nam otrokom pela pesmice, tudi v odrasli družbi si rada prepevala.

Kakor mnoge verne slovenske matere, si tudi ti zelo želela imeti sina duhovnika. Poslala si najstarejšega v šole, čerprav si vedela, da bo veliko breme z vzdrževanjem. Po petih letih ti je sin omagal. Ni več mogel nadaljevati študija. Vdala si se v voljo božjo in vesela si bila, ko je dobil službo občinskega tajnika v domači vasi. Še bolj pa si bila vesela, ko je bil sin tvoje sestre posvečen v duhovnika, njegova sestra pa sprejeta v samostan častitih sestrá.

Cvetna nedelja 1941. — Od tvojih osmerih otrok, draga mati, sta dva sinova služila v jugoslovanski vojski. Eden v Beogradu pri kraljevi gardi, drugi na meji proti Italiji. Hvala Bogu, si rekla na Veliko soboto, ko sem se vrnil od italijanske meje: vesela pa si bila zopet po enem mesecu, ko se je tudi tvoj najstarejši sin vrnil iz vojske.

Ko so se pojavili prvi oboroženi partizani v gozdovih, katere je vodil poznani komunist, si začekala in vedela si, kaj bo. Prele si veliko brala o komunistični revoluciji v Mehiki in Španiji. Sedaj vem, draga mati, koliko si trpela že tedaj, ker si imela že tri odrasle sinove, pred očmi pa grozote komunistični revolucije.

Začelo se je hitro. Že začetka junija 1942 je ducat partizanov z eno strojnico povzročilo, da je italijanska vojska požgala celo našo vas. Od cele vasi — okoli 80 hiš — je ostalo nepožganih samo šest domov, vse druge in vsa gospodarska poslopja so pogorela do tal. Ljudem se je posrečilo zbežati v bližnje gozdove; le štiri moške so italijanski vojaki dobili in

jih postrelili; eno družino — očeta, mater in hčerko — pa so odvedli partizani in jih pobili. Italijanska vojska se je hitro umikala iz goreče vasi. Jaz, ki sem bil skrit blizu vasi, sem takoj tekel domov in uspelo mi je pogasiti našo gorečo hišo, da ni popolnoma zgorela, tako da smo pozneje za silo živeli v njej.

Ker se tvoji sinovi, draga mati, nismo hoteli zanimati in sodelovati za komunistično stvar, smo seveda takoj prišli na njihovo črno listo.

Že v začetku julija meseca so komunisti odvedli tvoje tri sinove. Ker si poznala komunistično taktiko, si upravičeno mislila, da jih zadnjikrat vidiš. Ko si še isti večer zvedela, kje smo zaprti, se v tvoji veliki ljubezni nisi ustrašila komunistov. Zgodaj drugo jutro si prišla v Gaberje. Kot ranjena zver si jokala, rotila in prosila komunistične razbojnike, naj tvoje sinove izpustijo, ali pa ti jih vsaj pokažejo. Oni pa te niso hoteli poslušati. Videl sem te skozi lino kleti, v kateri smo bili zaprti, slišal sem tvoje obupne vzklike in prošnje, pa sem bil plašljivec; nisem imel poguma kakor ti, da bi te poklical... Verjel sem stražarju, da bi to pomenilo gotovo smrt...

Oprosti mi, draga mati, kajti ti si takrat mislila, da so tvoji sinovi že mrtvi. Gotovo bi ti bilo lažje, če bi te poklical; toda jaz nisem mogel spraviti glasu iz grla. S puškinimi kopiti in meterskimi poleni so nas prejšnji dan obdelovali do nezvesti. Imeli smo kakor pest debele bule po glavah; bolje je bilo, da nas nisi videla, dobra mati. Enega tvojega sina so za zastrahitev obsodili na smrt in ga naslednji dan odvedli na morišče, kjer je bil priča strašnega mučenja in umorov več oseb. Božja volja pa je bila, da ga niso ubili, ampak izpustili domov.

Po treh dneh sva prišla domov tudi ostala dva. V vsej nesreči si bila, draga mati, neizmerno vesela vrnitve svojih sinov. Trdno si verovala, da je bila tu božja pomoč. Marija te je uslišala in izprosila našo rešitev.

Kdo more doumeti, kako je bilo pri sreči Tebi, draga mati, ko ti je tvoj sin kljub prepovedi komunističnih partizanov povedal, kako so nas in druge mučili in na kako grozne načine so morili pred njegovimi očmi.

Blagoslovila si svojega najstarejšega sina, ki je odšel k protikomunističnim borcem, ki so se takrat organizirali v bližini. Odšel je v sosednjo vas, da si da izpuliti boleč zob, kar pa je bila samo prevara. Ti, draga mati, si ga počakala v gozdu na dogovorjenem mestu z njegovo obleko. Ker se sin ni vrnil, so ti, draga mati, ljudje radi verjeli, da so ga komunistični partizani verietno odpeljali. Tako ljudje več tednov niso vedeli, kje je tvoj sin, komunistični partizani pa so sumili. To je bila tvoja prva odkrita borba s komunisti; od tedaj so dobro vedeli, da boš neizprosna v borbi proti njim.

Nekaj tednov potem je ponoči napadel partizan z nožem tvojega drugega sina. Moral sem v bolnišnico. To je sprožilo na vasi še večji preplah. Nekaj fantov se je odločilo in so odšli k protikomunističnim borcem; ki so se sedaj hitro organizirali. Tako je z njimi odšel tvoj tretji sin; in ostala si sama le z majhnimi otročiči.

Že nekaj tednov potem, ko se je izvedelo, da so tvoji sinovi pri Vaških stražah, so prišli ponoči komunistični partizani in popolnoma izropali tvojo domačijo. Odpeljali so živino, prašiče, žito, obleko in obutev. Tebi, ljuba mati, pa so ukazali, da se z ostalo družino pobereš od doma kamor hočeš. Ti pa nisi več priznala strahu. Odločena si bila, boriti se z njimi do smrti. Rekla si komunistom: „Jaz z mojimi otroki ne grem nikamor. Če se nas hočete znebiti, nas morate pobiti. Če pa to naredite, pa vedite, da se bodo moji sinovi maščevali.“ Izgledalo je, kot da bi to zaleгло, kajti pustili so Te; le krasti so še večkrat prišli ter ti vedno ponovno grozili, da bodo tvoje sinove že dobili v roke in jih ne bodo streljali, ampak žive rezali kot za golaž. Kako si prenašala, draga mati, take grožnje in ostala doma, nismo mogli verjeti in smo Te prosili, da zapustiš svoj dom. Kolikokrat so prišli komunisti k tebi z novico, da so katerega od tvojih sinov že pobili, samo da so Te mučili. Ti pa si seveda potem čakala dolge dneve, predno si izvedela, da ni res in da smo vsi živi.

Tako je prišel september 1943. Kapitulacija Italije. Tvoji trije sinovi so zopet izginili. Padle so Grčarice, rredal se je Turjak, vršil se je Kočevski proces in še veliko drugih manjših, v tvoji vasi so komunisti pobili šest svojih dezertarjev. Tudi Tebi, ljuba mati, so zopet goverili, da so tvoje sinove tudi že pobili. Tako si čakala v negotovosti šest dolgih tednov, predno so ti ljudje prinesli sporočilo, da so nas videli v Novem mestu in da smo bili na poti v Metliko.

Kdo more misliti, kako ti je bilo pri srečanju, draga domobranska mati, ko je preko dva tisoč komunističnih partizanov korakalo skozi tvojo vas v napad na šentjernejski, kjer si vedela, da so tvoji sinovi šele dva dni in tako nezavarovani. Brezsrčni komunistični oficir ti je rekel: „Mama, nocoj pa bomo serekljali vaše tri sinove za golaž.“ Pa ni šlo tako. Bog je bil z nami. Po nekaj urah streljanja so tvoji sinovi napravili izpad iz šentjerneja na dveh straneh in tako napravili tako zmedo med komunističnimi partizani, da so se ti naglo umaknili.

Tedaj so še enkrat poskusili da te, draga domobranska mati, izženejo iz tvojega doma; pa brez uspeha. Ti si bila odločena, obdržati svoj dom do konca. Kje drugje kot pri Bogu si dobivala moč, da si vzdržala nepopisen pritisk krvoločnih banditov.

Od tedaj naprej pa si imela nekoliko več miru pred komunisti, ker podnevi niso mogli več priti niti v bližnjo vas. Tvoji sinovi, draga domobranska mati, so jih po težkih borbah in neprestanih zasedah in uničevanju prisilili, da se je večina njih umaknila preko Gorjancev v Belo Krajino. Seveda pa so te še včasih obiskali ponoči in Ti pokradli, kar so pač našli.

Ko sem bil neko noč s tremi fanti v patroli, smo zaslišali v daljavi premikanje vozov. Takoj sem ugotovil, da kradejo komunisti. Ker zaradi teme nismo videli niti za korak naprej, smo jih na cestnem križišču pričakali in jih pognali v obupen beg; tudi strela niso oddali nazaj na nas. Pustili so štiri naložene vozove s hrano in žitom ter nekaj živine, kar smo

drugi dan vse oddali prizadetim kmetom nazaj. Nekoliko večerov zatem pa so komunisti prišli k Tebi, draga domobranska mati, in Ti povedali, kar si seveda že vedela. Rekli so, da imajo nalog, da nadomestijo izgubo s tem, da pobero Tebi. Ti si pa se jim smejala in jim rekla, da Tebi ne morejo več kaj vzeti, ker nič več nimaš. „Še ena kravica je v hlevu; to še lahko vzamete, če hočete, drugega pa ni več za vas“. Rekla si mi pozneje, da so bili kar nekam osramočeni, pa si jim dala zavitek cigaret: „Da ne boste tako slabe volje“, si jim rekla.

Bolj težko je bilo takrat, draga domobranska mati, ko sem v bližini Tvoje vasi z malo patrolo ujel komandirja in političnega komisarja komunistične partizanske čete. Tedaj so Tebe in še nekaj drugih staršev domobrancev odpeljali v Gorjance. Zbali pa so se represalij od strani Tvojih sinov in Vas vse že drugi dan izpustili; kajti tak je bil ultimat Tvojih sinov, ki smo ga poslali na komunistično komando potem njihovega zaupnika. Zbali so se tudi, da bodo izgubili še to malo podpore od strani prebivalstva, kar so je še imeli; kajti Ti, draga domobranska mati, si imela zaradi Tvoje poštenosti in odločnosti velik ugled in spoštovanje tudi s strani partizanskih simpatizerjev.

O takih in podobnih dogodkih, ki si jih preživljala cela tri leta, bi lahko napisal celo knjigo.

Kot si sama večkrat rekla, je bilo najhujše dejstvo, da boš nekoč prejela žalostno novico, da so Tvoji sinovi mrtvi in da bo ta novica resnična. Neizmerno si ljubila svoje sinove, draga domobranska mati; ponosna pa si bila, da so bili slovenski domobranci, katere si bila vedno pripravljena žrtvovati za Boga, narod in domovino.

Najhujše trpljenje pa si prestala, draga domobranska mati, ob koncu vojske. Komunist, pijan zmage, katero so mu naklonili tujci, je bil sedaj še večja zverina. Tvojega moža so zaprli, sin domobranec se je skrival več mesecev po domačih gozdovih, za ostala dva sinova pa nisi nič vedela.

Kdo bi mogel popisati Tvojo žalost, ko so Te povrhu vsega tega zasramovali na krute, nečloveške načine še komunisti. Več kot štiri mesece si čakala, predno si prejela moje sporočilo, da sem živ v tujini. Tvoj najstarejši sin pa je mrtev. Raničenega so ga komunistični zločinci nešli in ubili; s puškinim kopitom so mu razbili glavo, pa še vedeli niso, koga so ubili. Zato komunisti še dolgo let niso hoteli verjeti, da je Tvoj sin mrtev. Ti pa, draga mati, si vedela, da je resnica, čutila si to v svojem srcu, ko si mi risala:

„Bog je dal mojemu sinu veliko nalogo, sedaj je njegova naloga dokončana in Bog ga je nagradil, ko ga je vzel k sebi.“

Potožila pa si mi, draga domobranska mati, zaradi sina, ki se skrival po gozdovih. Pitala si: „Zaradi njega sem že toliko pretrpela, da bi rajši videla, da bi bil mrtev.“

More nekdo doumeti trpljenje, ki ga je prestala v tistih strašnih časih domobranska mati, ko je poleg svobode in imetja izgubila še tudi svo-

je sinove? Tako veliko je bilo njeno trpljenje, da je kljub neizmerni materinski ljubezni skoro želela smrt svojemu sinu, za katerega ni videla nobene rešitve...—

Poleg vsega tega trpljenja, draga mati, pa si trpela še s Tvojo najmlajšo hčerko, ki je kot triletno dekle v tistih groznih časih, ko so v plamenih goreli naši domovi, od strahu izgubila sluh in govor. Preko dvajset let si trpela z njo. Ni slišala, ni govorila; in zadnjih deset let ni mogla iz postelje. V Tvojem zadnjem pismu si mi pisala: „Do spomladi ne bom živela; vendar še vedno prosim Boga in Marijo, da bi moja najmlajša bolna hčerka umrla prej, potem bi tudi jaz lahko umrla“. Bog Te, draga mati, sedaj ni uslišal. Dve leti po smrti Tvojega moža si tudi Ti odšla..., dve leti po Tvoji smrti pa je Bog poklical tudi Tvojo hčerko in tako ste spet združeni. Le da ste sedaj združeni v veselju pri Bogu, kjer ni več trpljenja. pljenja.

Še leto dni preden si umrla, draga domobranska mati, si mi izrazila željo, da bi me rada še enkrat videla. „Seveda ti ne smeš priti domov,“ si zapisala, „ampak jaz bom šla, kamor hočeš v sosednjo deželo; samo da te še enkrat vidim...“

Okleval sem, ljuba mati, dokler ni bilo prepozno... Odpusti mi, ljuba mati, ker nisem izpolnil te ne samo tvoje, ampak tudi moje želje. Ne bo več dolgo, in prišel bom tudi jaz k tebi. Že sedaj čutim tvojo pomoč in se ti vedno priporočam. Gotovo boš izprosila pri Bogu tudi za mene srečno zadnjo uro in potem bova zopet in za vedno skupaj...

Naj zaključim v upanju, da sem se s tem kratkim pismom vsaj malo oddolžil Vam, drage matere vseh slovenskih domobrancev. Prepričan sem, da ne boste ostale pozabljene. Upam, da se bo nekoč v bodočnosti slovenski narod spomnil tudi vas in vam dal častno mesto v svoji zgodovini. Zaslužile ste ga kakor Vaši sinovi!

Tvoj sin — slovenski domobranec

P. B.

REAKCIJA

Na svečani seji Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije dne 28. decembra leta 1967, ko so zbrani komunistični predstavniki Jugoslavije proslavljali 30-letnico Titovega vodstva jugoslovanske komunistične partije, je imel slavnostni govor **Edvard Kardelj**, glavni teoretik jugoslovanskega komunizma in eden izmed kolovodij komunistične revolucije v Sloveniji in ostali Jugoslaviji.

Kardelj je v tem dolgem govoru dejansko orisal ne le Titovo življenjsko pot, temveč celotno zgodovino jugoslovanske komunistične partije

od njenih početkov do krvavega zmagoslavja pred 25 leti, v juniju leta 1945.

Govoreč o ciljih in politiki, ki si jo je vodstvo Komunistične partije načrtalo za čas okupacije, je Kardelj dejal dobesedno:

Za delavski razred in narode Jugoslavije konec koncev ni druge perspektive za osvoboditev iz roč okupatorja in hkrati rešitve pred nevarnostjo obnavljanja starega reakcionarnega sistema, razen voti oborožene vstaje, ki mora neogibno prerasti v socialistično revolucijo.“

To so besede Edvarda Kardelja. Vrhunec tragike jugoslovanskih narodov, tudi delavskega razreda samega je v tem, da so bile te besede v celoti tudi uresničene.

Kardelj govori o vstaji proti okupatorju in „rešitvi pred nevarnostje obnavljanja starega reakcionarnega sistema“. Ta vstaja pa „mora neogibno prerasti v socialistično revolucijo.“

Že grafično, pa tudi smiselno je nakazano, da je bila glavna naloga Kompartije v tem času, doseči to neogibno preraščanje oborožene vstaje v „socialistično revolucijo.“

To preraščanje je bilo doseženo z brezprimernim, strahovitim terorjem nad neoboroženim prebivalstvom podeželskih vasi in z brezobzirnim, zločinskim pobijanjem na ljubljanskih ulicah, dokler niso slednjič ljudje, no katerih je padel ta komunistični bič, zavpili dovolj in pričeli vračati milo za drago. Akcija je rodila reakcijo, okupator se bil pozabljen, oborožena vstaja pa je prerastla v „socialistično revolucijo“.

Če pa je ta primer iz neposredne slovenske zgodovine nekoliko odmaknjen, si oglejmo dva druga primera iz preteklih mesecev v samih Združenih državah.

Od provokatorjev nahuškana množica zapeljanih, nerazsodnih študentov pljuje in zasramuje čikaško policijo do take mere, da policija slednjič izgubi kontrolo nad lastno voljo ter neusmiljeno pade po demonstrantih s pendreki in ništolnimi kopiti. Akcija je rodila reakcijo. Na čikaških ulicah se odigravajo pravi „revolucionarni prizori“. Krivi pa seveda niso demonstrantje, akcija; kriva je policija — reakcija!

Na kampusu Kent state univerze se zbira skupina nahuškanih demonstrantov, od katerih vsi niso niti študentje te univerze. Ne ozirajo se na odredbo univerzitetne oblasti, ne na rovelja naučuje Narodne garde. Psovanje in pljuvanje bruha na vojaške Narodne garde; kamenje dežuje nanje, dokler se na en ali drug način iz enega ali drugega razloga ne sproži strel. Akcija je rodila reakcijo. Na trati kampusu ležijo štirje mrtvi študentje. Kampus univerze je spremenjen v bojišče revolucije. Krivi pa seveda niso študentje, akcija; kriva je Narodna garda — reakcija!

V prvih dveh tednih junija meseca 1945 je v slovensko zemljo leglo slovensko domobranstvo. Njegov „zločin“ — reakcija na komunistično akcijo — je bil kaznovan s strahotno smrtjo v Kočevskem Rogu, medtem ko se je ostali svet opijal v prvih tednih svobode in miru.

Nad slovenskim domobranstvom je bil v juniju leta 1945 zagrešen največji zločin slovenske zgodovine. Brez sodbe, brez možnosti obrambe, brez pravice na priziv je bil pred komunistične strojnice priveden cvet slovenske mladine iz Dolenjske, Notranjske in Gorenjske. Tega dejstva ne more izbrisati nobeno dokazovanje in prepričevanje kogarkoli.

Ko letos obhajamo srebrni jubilej njihove tragične smrti, smo nanje ponosni, ker so bili prvi v boju za resnično svobodo in ker so s svojo smrtjo stopili v vrste večne Zmage.

F. Slak

To ni moj sin; moj sin je mrtev!

Povorke, divje kričanje: „Dol garda bela! Živela rdeča armada! Živijo Tito! Živela komunistična partija! Mi smo Titovi, Tito je naš! Živijo Tito! Hura, hura, hura... Smrt belim izdajalcem! Dol s farji! Na vešala z Rožmanom in Rupnikom! Živela svoboda! Živela sovjetska rdeča armada...“

Na čelu pavorke se je nekdo začel dreti: „Nabrusimo kose...!“

„E, tovariš, ne te; ono bratsko pesem zapojmo:

Druže Tito, kad ćeš u Rusiju,
pozdravi mi crvenu armiju...“

Druže... Tito, Tito, Tito...

Prav tako, kot so se prej drli drugi: Sieg heil; Sieg heil... In: Duce, Duce...!

Leto 1945! Leto preloma civilizacije — po poti navzdol.

Povorke, kričanja, „ljudska sodišča“... Partija je napisala obsodbo že davno prej; sedaj je bil samo čas za krvavo žetev; za likvidacijo uporne proletarske mase, ki je v svoji naivnosti verovala v civilizacijo; v „zaveznike“; v demokracijo; v sposobnost svojega političnega vodstva; v vso negativnost naše grozne stvarnosti...

Kraške jame so požirale tisoče trupel. Gozdovi so zakrivali sveže grobove. Lisice so se krmile s človeškim mesom. Kot še nikdar v slovenski zgodovini. Kmečko prebivalstvo je v grozi na skrivaj odkopavalo grobove po gozdovih in iskalo trupa svojih dragih. Večinoma zastonj. Če so imeli srečo, da so koga našli, so ga skrivaj — kot zaklad — sredi noči ukradli gozdu in zakopali na pokopališču. Gorje tistemu, ki bi odkrili njegovo „predrznost“; eno je bilo gotovo: Njegovega groba ni našel nihče!

Vladala je „ljudska oblast“ — po ukazu komunistične partije in s sodelovanjem „Osobodilne fronte“... Popolna totalitarna oblast, dobljena pri svetovni igri v imenu „svobode in demokracije“ po Stalinovem receptu...

Sneg je začel počasi pokrivati grozno slovensko narodno pokopali-

šče. Zimski veter je tulil okrog oglov; le od časa do časa je posijalo sonce in ledene sveče, kot zmrznjene solze zgaranih starih mater, ki ne morejo razumeti resnice, da so ostale same, da sinov ne bo več nazaj; nikoli več. Nekje na štajerskem je kraj z imenom Teharje; za Suho krajino — Kočevje; tam nekje pri Ljubljani Podutik; Novo mesto pa osrednja dolensko-škavska klavnica — ljudi... Vse za ceno zlate „svobode“...

Vas Zavrh (recimo, da se tako imenuje) je skrita med sadnim drevjem. Stoji na gričku, ki ni visok; vendar se z njega vidi daleč po dolenskih grebenih. Nekaj malega njiv ne zadostuje za preživljanje prebivalstva. Ljudje so navajeni na skromnost, ki je za ta del dežele običajna. Takoj za vasjo se začenja gozd, ki s svojim bogastvom pomaga prebivalstvu. Stoletja je bilo tako in drugače biti ne more.

Na koncu vasi stoji majhna, s slamo krita krita hiša. Gospodarja je že davno pokrila zemlja. Pri furanju se je smrtno ponesrečil; zapustil je ženo in tri otroke. Starejši je moral za pastirja k sosedu; hčer za služkinjo premožnejši teti. Najmlajši je hodil v šolo v Ljubljano; še župnik je kaj prispeval; saj je bil fantiček tako brihten in dober ministrant. Mašno vino se je sicer včasih „posušilo“ v zakristiji, pa nič zato. Kako pa bo lepo, ko bo dokončal šolo in zapel glorio...

Vse to je bilo davno, davno tega... Stari župnik je še živel. Ves sključen se je težko obračal pred oltarjem; pridige so bile dolgočasne...

Vojne in revolucije ni bilo več...

„Najstarejši je bil Vilče, potem Micka, nato Tone, najmlajši...“ tako premišljuje starka na skromni postelji. Iz blazine gleda ličkanje. Debelo je, ni bilo časa za cufanje. Hčer ne zmore vsega sama. In sinovi? —

Vročnost je popustila. Zopet so se začele zbirati misli; kot da jih veter prinaša od Korinja; kot da jih mešajo žarki vzhajajočega sonca za Ojstrovim vrhom; ali kot bi jih zakrivala senca od Sv. Petra...

„Vilče! Vedno je bil dober. Ves zaslužek je dal, da smo mogli vzdrževati Toneta, ki je študiral. Tudi Micka je delala isto... Vsi smo si odtrgovali od ust, da bi dobili gospoda, ki bi bil nam vsem v pomoč in ponos. — Toda začela se je vojna in revolucija... Vilče je odšel k Legiji, Tone v partizane...“

Vilče je prišel večkrat domov. Vedno je bil vesel. Samo čakal je, kdaj bo konec vojne, da bi se vrnil, popravil domačijo in pomagal materi na stara leta.

„Ej mama, ko se vrnem, boste nehali delati; bom jaz malo bolj poprijel. Pa delali bomo samo za sebe, ne pa za spričenega študenta...“

„Vedno sem zagovarjala Tona. Študent je bil; naš ponos in bodoči gospod. Kako je Vilče mogel reči, da je sprijen študent? Saj je bil vendar moj sin, moj posebno ljubljen sin... vse do tedaj, do tistega jesenskega dne, še predno je začelo rumeneti listje na bukovem drevju. Tedaj pa...“

Stresla se je v postelji, kot da bi nekdo pod odejo spustil roj čebel...

„Tedad pa... to Bog nebeški... to ni bil več moj sin... To je bil hudič v človeški podobi...”

Tedad, tisto zadnjo jesen je bilo! Vilče je prišel domov... Sam, brez spremstva... Domobrankska postojanka ni bila daleč. Ves dan je kosil na njivi. Hotel je še večerjati, predno bi se vrnil na domobranksko postojanko prenočit. Ko se je vračala z vrta, se je izza drevja prikazal Tone-partizan...

„Vesela sem ga bila; vendar sem imela strah pred njegovim nenačnim obnašanjem...”

„Tone, veš kaj; Vilče je doma! Že dolgo se nista videla. Škoda, da nisi prišel prej, dva močna fanta bi prekosila celo njivo...”

Začuden jo je pogledal. Njegov pogled ni bil več tak kot nekoč. Obraz počrnel od dima; na njem pa izpreminjajoče se divje kretnje.

„Kje je k... bela?” Z urno kretnjo je vrgel brzostrelko z rame in pripravił naboje; pošast je bila v njem...

„Tone, počakaj; daj meni tisto reč, ki jo imaš v roki, da ne pride do nesreče. Poklicala bom Vilčeta in bo vse dobro!”

S silovitim sunkom je porinil starko od sebe, da se je zakotalila po tleh kot snop ob žetvi.

„Molči, stara, če nočeš, da še tebe ubijem kot bom tega belega psa...”

Starka v obupu zakriči na vse grlo: „Vilče, beži, beži; ubil te bo...”

Tone se je pognal v vežo. Skozi odprta vrata je iz veže v sobo zaregal brzostrelka.

Vilče se je pognal skozi odprto okno. Padel je ob pregrajo. Za njim je zletel roj krogel. Naglo se je pobral in bežal; za njim je kosila smrt...

Bežal je kolikor so mu dale noge, in še zavedel se ni, da je pritekel v gozd z debelim drevjem.

Moči so mu začele popuščati. Videl je, da je brat zaostal. Izkoristil je priliko. Skril se je za debelo bukev nad kolovozno potjo... V žepu je potipal bombo.

„Hvala Bogu, vsaj nekaj... Morda me bo ta rešila,” je mislil.

Naglo je potegnil bombo iz žepa. Previdno je držal za vžigalnik; potegnil je žico in čakal, čakal...

Trenutki so bili dolgi kot večnost...

„Tod mora priti; saj me še zasleduje. Samo tri sekunde... Treščilo bo in — ubil boš brata!”

Vilče se je stresel...”

„Ubil boš brata,” je kljuvalo v notranjosti. „Če ga ne ubijem, bo on mene; to ni več brat; to je zver v človeški podobi. Samoobramba je naravni zakon... Ni paragrafov, ki bi ločili brata... Jaz njega, ali on mene... Kompromisa ni; to je dokazal sam...,” si mrzlično dopoveduje.

Tone se je previdno pomikal po kolovozni poti. Vsak korak je bil preračunan; kretnja potuhnjene zveri ob napadu na žrtev... Nekaj metrov pred Vilčetom je obstal. Napeto je prisluškoval. Še gozdne ptice so utihnile, kot da bi hotele izdati Vilčetovo burno dihanje za debelo bukvičo...

„Zdaj ali nikoli,” je mislil Vilče. V duhu je že štel sekunde, slišal

tresk in videl mrtvega zasledovalca. Toda istočasno se mu je zopet oglašil glas v notranjosti: „...in ubil boš brata!“

„še dve sekundi... Če me bo odkril, bo pognal rafal proti meni. Zade ti me ne more, ker je bukev debela... Tedaj vržem bombo...“

Nekje je počilo dračje...

Tonetu se je čez raztegnil smeh. Kot zver se je pognal v tisto smer in izginil...

Vilče je pritisnil žico na ročni bombi. Previdno je izpustil vžigalnik in hvaležno pogladil hladno železo. Kot še nikoli v življenju je iz dna duše vzdihnil: „Bog bodi zahvaljen!“

Počasi, z vso previdnostjo se je pomikal ob robu gozda in gledal proti vasi. Nikogar ni bilo nikjer. Vaščani so se poskrili po hišah. Krog ne izbirajo ciljev...

V krogu je obšel planjavo in se vrnil na domobransko postojanko. Stražar, domačin ga je pozdravil: „Vilče, kaj pa si tako prepaden, kot da bi ti kure kruh pojedle? Si bolan? Pojdi k bolničarju; ti bo dal kakšno reč. Je gori doma kaj novega?“

„Nič mi ni! Tudi novega ni nič. Samo dolg čas mi je po edinici. Samo tu sem še resnično doma,“ zamolklo mrmra.

Poklical je otroka v bližini. Dal mu je nekaj denarja in mu je naročil: „Pojdi gori na Zavrh in povej Rižnarjevi materi, da te je poslal Vilče. Reci jim, naj pustijo deteljo na njivi... Saj zdaj ni važno... Ko se vrnem bo zopet tako lepo kot nekoč... In reci še, da jih pozdravljam...“

To je bil njegov zadnji pozdrav. Pozneje je prejela samo še novico: „V Teharjih sta bila oba...!“

V tistem trenutku se je zavrtel ves svet. Hiša je krožila kot na vrtiljaku... Rosno čelo, žareči obraz, nerazumljivo govorjenje... Od časa do časa komaj razumljive besede: „Vilče, beži, beži... Ubil te bo... — To ni moj sin! To je pošast v človeški podobi... — Na štajerskem... Teharje... — Tone, morilec... Kaj... — O Bog, zakaj si me tako kaznoval?“

Micka drvi po hiši. Sosea menjava obkladke na razbeljenem čelu. Sosed Jaka se spomni: „Pošlite telegram Tonetu; morda bi še rad videl mater... Ne bo več dolgo...“

Micka je nerada pristala: „Mati bodo morda še slabši, če ga vidijo; pa naj bo...“

Naslednji dan se je vrnil Tone. Bil je v zlikani uniformi. Blesteče epoleta z zvezdami je imel na rami. Na kapi je žarela peterokraka rdeča zvezda...

Stari župnik je pravkar zapuščal sobo.

„Dober dan, Tone,“ je pozdravil. „Mati so slabi... Ne bodo več dolgo... Prav, da si prišel!“

„Zdravo, tovariš,“ je odzval Tone. Hladno, namerno je spregledal ponujeno župnikovo tresočo se roko.

Starka je spokojno ležala na hrbtu. Oči je imela obrnjene v sliko sv. Antona nad posteljo. Še prav tako kot tedaj, ko je pri njej še spal Tone; dalje kot vsi drugi...

„No mati, kako ste kaj?“ je trdo vprašal Tone in starki ponudil roko.

Umaknila je roko in se zazrla v njegov obraz. Strmela je v oficirja, kot da ne razume, kaj išče tukaj. Sunkoma je obrnila glavo v steno. Krčevit jok je pretresel hišo in vse navzoče. Med jekom kliče: „Vilče, Vilče, kje si...?“

Tone se je sklonil nad tresočim se truplom starke, ki mu je dala življenje: „Mati, mati, jaz sem; vaš sin, vaš najmlajši sin Tone! Me ne poznate...?“

„Proč, proč, satan! To ni moj sin! Moj sin je mrtev! V Teharjih! Proč, Kajn! Gorje meni, ki sem rodila Kajna-morilca!... Proč... proč od mene, to ni moj sin, moj sin je mrtev v Teharjih...!“

Tone je prebledel. Iz mlečno belega obraza je strmel dvoje oces; začudeno, blesteče, vprašujoče...

„Kaj govori mati?“ se je naglo obrnil proti sestri, ki si je zakrila oči. Ženske so zaplakale. Skozi solze so se bliskali sovražni pogledi.

„Vprašaj? Čemu se delaš nedolžnega? Mati in vsi vemo, da si bil v Teharjih... Možje in sinovi teh žena tudi... Tam so... kot Vilče... in mati so te prekleli...“

„O čem govoriš? O likvidiranih belih izdajalcih? Kdo je rekel, da sem jih jaz likvidiral? Govori, sestra! Kdo je to rekel?“

„Vprašaj mojo mamo; svoje nimaš več...!“

Dolg molk je prekinila stara sosedka: „Oče naš,... ki je za nas na križu umrl... — Gospod, daj ji večni mir in pokoj...!“

Tone se je pognal skozi vrata. Bil je podivjan prav tako kot tedaj, ko je zasledoval Vilčeta. Drvel je skozi vas; nihče ga ni pozdravil...

Ko so pokopavali staro Rižnarico, je bila v sprevodu samo dolga procesija črno oblečenih žensk. Še pogrebce je bilo težko najti. Vsi moški so bili pobiti med in po revoluciji...

Za krsto je hodil Tone. To ni bil več tisti ošabni oficir. Pred cerkvijo je obstal in pustil sprevod mimo sebe... Bal se je spominov; bal se je starega župnika s sklonjenim hrbtom. Sram ga je bilo spominov, ko je pred oltarjem ministriral in je mati še sanjala o sinu — bodočemu duhovniku...

Vse to je sedaj bilo za Toneta samo še neresnična preteklost; že davno mrtva! Resnica je bila kruto tesna: V tej iz nekaj desk zbiti krsti leži mati. Za cerkvijo na pokopališču je votlina, kamor jo bodo položili. Župnik bo še s slabim glasom zapel: Reši me... Potem bodo lopate zasule — resničnost! Potem pa... pojdi, od koder si prišel, zakaj to ljudstvo te je — izobčilo, preklelo...

še zavedel se ni, kdaj se je vrnil na jug. Pokopal je preteklost; zasul spomine; pozabil svoj jezik... Vso preteklost je treba zasuti. Poti nazaj ni; kot je ni bilo za tiste tisoče z žico zvezanimi rokami na hrbtu...

„Ti mrtvi živijo,“ premišljuje Tone. „Bolj so živi, kot bi bili, če bi hodili po zemlji. S svojim mesom in krvjo so pognojili zemljo, ki bo rodila novo življenje. V zgodovino bodo šli junaki, mi pa kot zločinci!“

Večer za večerom ostaja Tone v kafani. Mesto je v globokem spanju, ko njegov korak odmeva po kamnitem tlaku. S težavo se drži pokonci. Ta vražja slivovica je kakor mamilo; še turška kafa je ne prežene.

V modernem stanovanju večer za večerom ista praznina. Lepo porbarvane stene. Skrbno postlana postelja. Kot ogledalo čisti čevlji. Na nočnem omarici Marksov Kapital!

Večer za večerom se Tone zatopi v branje; če mu le slivovica ne zapre oči. Saj ni važno, kako bereš; ne, kaj pri tem misliš. Snov, ki jo bereš, je zapovedana misel. Če bi jo napačno tolmačil, si lahko heretik, krivoverec, sovražnik ljudstva... Kot oni desettisoči likvidiranih...

Zimski meseci so dolgi in bolj umirjeni. Bolezen je hujša kot poletje. Maj in junij sta najhujša... Vročina ne popusti; slivovica še bolj podžiga vročičnost. Noči so krajše kot pozimi; zato pa grozno mučne...

Večer za večerom ostaja Tone v kafani daleč preko polnoči. Da bi skrajšal vso nočno grozo...

Z zibajočimi kretinjami se primaje v stanovanje.

Vojaško bluzo obesi preko stola. Večer za večerom ogleduje blesteče epolete z zvezdami, v notranjosti pa bije strahoten boj. Noči so grozne. Tuli, premetava se, grabi okrog sebe, juriša, likvidira...

Poletna vročina pritiska; okna so odprta, veter od Vardarja mirno diha.

Ugasnil je luč! Skozi okno se še čuje petje: „Kafana mi je majka bila; ulica me je odgojila...”

S težavo skuša zaspati. Vse misli je na silo potisnil na stran: preteklost, sedanjost, prihodnost, pevačice, kafano...

Kazalec na uri hiti rproti jutru. Večer je postal močan; zavesa ob oknu plapolajo. Zrak je težak pred nočno nevihto...

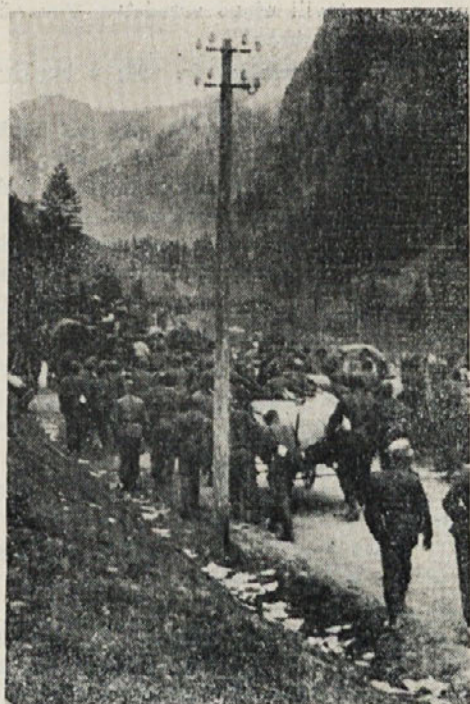
Na postelji se zvija človeško telo. Čudno, nerazumljivo grgranje bruha iz nje. Zvija se, tuli, kriči... Tu in tam udari krilo okna ob steno. Blik razsvetli temo, grom pretrse oblake... Iz telesa na postelji se zareži: „Aha, sedaj smo vas pa zasuli! Še zasmrdelo ne bo za vami... Sedaj pa, ha, ha, ha...”

Kratek blisk preseka temo. Sledi mu oster udarec groma. Tone se požene kvišku: „Tovariši, bežimo! Beli jurišajo! Beži, beži! Juriš, hura, huraaaa...”

Strmel je v temo kot blazen.

„Kri, kri... skozi okna teče kri... trupla nas bodo zasula... Mrtvi so nad nami; zasuli nas bodo... Kri, trupla... Tovariši, kje je dinamit? Minirajte, tovariši; pošast leze iz grobov; zadušila nas bo, minirajte!”

„Na poti v svobodo“ bi morda mogli zapisati pod to sliko. Da, posneta je bila takrat, ko so se svobodoljubni Slovenci umikali pred komunističnimi krvoloki. Poznejša predaja in nasilna smrt pa so samo potr-dile pravilnost njihovega gledanja takrat pred 25-letji, in ki ga danes spoznava ves svobodoljubni svet.

Z rokami klesti okrog sebe. S prsti dotipa revolver na nočni omarici. Hlastno ga pograbi. Mrzlo železo ga zapeče v roki. Prižge luč...

Soba je bila prazna. Le veter se je poigraval z zavesami in oknom kot v posmeh...

Ko so se oči privadile svetlobi, se zazre v sliko na naslovni strani debele knjige. Karikatura kaže cerkveni zvonik, križe, vojake s puškami, ki so dolge kot preklje. Sredi njih jih je nekaj brez rok in s svetniškim sijem okrog glave. Pod sliko pa napis: Franček Saje: Belogardizem!

Naglo pograbi knjigo, ki je bila edina vez z domovino, in v kateri je iskal odgovora na vsa vprašanja svojega padca in mizerije. Z vso silo jo je zagnal proti vratom, da se je zavrtela po gladkem podu. Z odprtimi listi pa se je izzivalno poigraval veter...

„Hudiči beli, pustite me že pri miru! Pobili smo vas, zasuli v pre-pade; minirali smo jame nad vami, da še zasmrdelo ne bo za vami; pa ste vedno tukaj. Zasedujete nas dan za dnem, noč za nočjo; še ob slivovici nismo več brez vas... Spremenite se v telo, da vas še enkrat pobijemo, da nas ne boste več zasledovali!“

Tedaj je ob posteljni steni zopet stal Vilče. V dolgi koloni prodanih je prišel v Teharje. Takoj sta se spoznala. Molčal je; toda pri popisova-

nju so ugotovili njuno sorodstvo. Tovariš komisar ga je še vprašal: „Hočeš, da ga pustimo?“

„Nobene razlike! Še več; v bunker z njim...“ je še dobro pomnil Tone.

Ko je Vilče prišel na vrsto za likvidacijo, so ga privedli iz bunkerja. To ni bil več človek! V vrsti je stala sključena, v cunje zvita, težko premikajoča se kepa človeškega mesa... Toda iznad zbitega trupla se je upor-
no dvigala glava... Ena sama s krvjo oblita rana z izbitimi čeljustmi. Iz te glave pa je žrelo dvoje nikoli pozabljenih oces... V njih ni bilo prošnje, ne žalosti; iz njih je sijal — prezir!

Kamioni so zatulili svojo vsakdanjo pesem. Nekje pod Pohorjem so obstali... Kolona svobodnih ljudi je prišla na svoj cilj...

„Brza palba,“ je poveljeval Tone. Zaregljale so strojnice... Kolona svobodnjakov je padla... Zadnji med njimi Vilče...

„Tako končujejo fanatiki,“ je pripomnil Tone svojemu gimnazijske-
mu tovarišu.

„Ne, tovariš; motiš se; tako umirajo idealisti,“ je ta odgovoril in široko pljunil pred Toneta.

Vilče je stal ob steni. Glava je bila ista, iste s krvjo zalite oči; isti nikoli pozabljeni prezir...

„Beži, ustrelil te bom!“

Vilče ne trene; samo strmi, strmi prezirajoče kot tedaj...

„Vilče, pusti me živeti! Vem, da ni bilo prav! Moral sem! Pusti me, pusti, pusti — brat!“

S težavo je pogoltnil zadnjo besedo.

Toda Vilče se ne gane, se ne umakne... Ob njem se postavljajo drugi... znani in neznani obrazi... Ničesar ne rečejo... Ni prošnje v njihovih očeh... Le — prezir!

„Kako dolgo še? Ne bo nikoli miru? Je bilo vredno... za tiste zvezde na rami? Za vso to praznino? Za vso to grozo? Za vse to počasno umiranje... to strašno umiranje brez konca...?“

Tone se zaveda, da ne bo konca; nikoli konca. Ve, da bo dan pregnal Vilčeta od stene; ve pa tudi, da se bo zvečer zopet vrnil... Še mati prihaja... Sedaj veruje v strahove...

„Duhovi, pustite me živeti! Ni dovolj pokore... toliko let? Ne bom imel miru nikoli, nikoli!“

Ko se je zdanilo, Vilčeta ni bilo več... Tone se je napotil v vojašnico. Dežurni mu je reportiral. Pregledal je svojo četo in obstal pred dvema vojakoma.

„Odakle ste, vojnici?“

„Iz Slovenije,“ je bil odgovor. Povedala sta imeni in kraj rojstva.

Tone je prebledel. — Oba je videl zjutraj ob steni svoje sobe... Toda to ni mogoče! To sta bila njuna očeta!

Začel ju je opazovati.

„Da... Nobenega dvoma ni. V Vilčetovi skupini sta bila... Če bi vedela resnico?“

Ko je odšel, se je Janez obrnil k Petru: „Veš, kdo je ta oficir? Slovenec je; naš domačin Tone Z...!“

„Molči, Janez! Za naju je samo Ante Z... in nič drugega! — Vse drugo vedo doma...“

Tone se je oddaljeval...

„Ko bi vedela... Potem bi lahko bilo nekaj, kar bi napravilo konec mojemu obupu... Saj konec nekje mora biti. Če ne noči — mene samega...“

Nevihta je umila nebo. Trava je pognala novo življenje. Narava je zaživela do novega neurja...

Za mnoge ne bo življenja nikoli več; za druge miru nikoli več. Prekršili so zakon narave, ki jim je pustil svoj pečat za večno...

IZ DRUŠTEV

Zahvala majorja Barreja

My dear Mr. Grum;

16 Jun 1970

Having returned safely, after a downpour when our good friends drove me to the Airport, I wish to thank you most sincerely for your very generous and kind hospitality for the two days I had the pleasure of spending with you and the other gentlemen and ladies.

I was delighted to make your acquaintance, and also meeting, upon arrival, our friends Dr. Mathew Resman and Joe Lekan, and then later, visiting dear Doctor Valentin Meršol and his son, Stane. I was for me a touching moment when I first met again with the good doctor, and in spite of his years his heart and mind are open alert and warm. I hope to write him a short letter later, but until then should you have occasion to write him, please give him my very warm regards.

Do not overlook a kind word to the many other fine people I met, such as Paul (Master of Ceremonies) and the President of the Park Committee (Slovenska Pristava) and so many others names, unfortunately, I cannot recall.

I was greatly impressed by the simplicity and the very genuine sincerity of the celebrations, and by the happy atmosphere that prevailed among your people; like a very happy and close family. May the good Lord preserve you all in this very happy state and that you will always help one another which should be a very great lesson to the world as a whole. Yours is proof, if proof is needed, that when we help others we find the greatest happiness for ourselves.

You all have worked very long and hard to have achieved what you now can enjoy — spiritually and materially, and you all well deserve this. Do continue to perform such services you can for less fortunate ones, and you will find the strength to do it. I am certain that God will well receive your happiness and welfare.

You can rest assured that I shall tell my friends here all about Slovenska Pristava at Geneva, Ohio, and the wonderful people I have met there so recently.

When you have a moment, would you please let me have Dr. Meršol's address; I did take it, but I have mislead it now. Thank you.

The gentleman I talked to you from your Company at Rochester and whom I met at Montego Bay, Jamaica, W. I., was Dr. (Chemistry) McNally.

I am sending you the photograph of Dr. Meršol taken with Gen. Alexander on 4 June 1945 at Vetrinj, and Dr. Meršol's letter addressed to me and dated 18 June 1945. Both of these have served their purpose now, and perhaps you may wish to keep thsee for your archives. Also, my humble little address delivered on Sunday 14th inst. wich you so kindly requested.

Again, thank you so very much for all you have done.

Sincerely yours,

P. H. Barre

Po povratku v Kanado, je major Barre, nekdanji poveljnik civilnega taborišča v Vetrinju, poslal tajniku ZDSPB Tabor ing. F. Grumu, zahvalno pismo, iz katerega povzemamo glavne misli:

„Dragi g. Grum. Srečno sem prispel na svoj dom in bi se Vam rad zahvalil za vašo gostoljubje in prijaznost v dnevih, ki sem jih preživel v Vaši družbi in v družbi Vaših prijateljev.

Vesel sem, da sem Vas osebno spoznal, kakor tudi dr. Resmana in ing. Lekana ter predvsem dobrega doktorja Meršola in njegova sinova. Srečanje z dr. Meršolom je bilo zame nadvse ganljiv trenutek in videl sem, da je njegovo srce, kljub visokim letom, še vedno živahno in toplo. Pisal mu bom tudi posebno pismo.

Prosim, sporočite mojo zahvalo tudi predsedniku Slovenske Pristave in vsem ostalim, ki sem jih srečal, pa se njihovih imen, žal, ne spominjam.

Globok vtis so name napravile preproste in iskrene svečanosti in pa prijetno razpoloženje, ki je vladalo med nami vsemi, kot da smo ena sama, srečna družina. Naj vas Bog vse ohrani v tem razpoloženju, da boste lahko drug drugemu pomagali in s tem služili za vzgled svetu okrog vas. Vaše delo je dokaz, če je dokaz sploh potreben, da s pomočjo drugim najlažje dosežemo lastno srečo.

Dolga leta in trdo ste morali delati, da ste si ustvarili, kar zdaj uživate materialno in duhovno in vi vsi to v polni meri zaslužite. Prosim, na-

daljajte s tem delom in skrbite tudi za one, ki so vaše skrbi potrebni. Prepričan sem, da boste našli moč za to. Prepričan sem tudi, da vas bo Bog ob svojem času z veseljem sprejel in da se boste razveselili pri združenju z onimi, ki so se žrtvovali za vašo srečo in blagostanje.

Bodite prepričani, da bodo vsi moji prijatelji zvedeli o Slovenski Pristavi in o urah, ki sem jih preživel na njej.

Še enkrat, iskrena hvala za vse!

Vaš

P. H. Barre, l. r.

Dragi prijatelji soborci!

Prejmite izraze naše zahvale za odlično opravljeno delo v preteklem poslovnem letu. Brez Vaše požrtvovalnosti in odločne volje vztrajati pri delu, da bi naša revija bila to kar je — ponos vseh članov in nenehni klicar borbe proti komunističnim lažem in zvijačam. Hvala Vam vsem in vsakemu posebej.

Delegati krajevnih organizacij in posamezni člani zbrani na 14. rednem občnem zboru Vam ob tej priliki pošiljamo iskrene bratske pozdrave v želji in prepričanju, da bomo tudi v bodoče zamahovali kot eden in storili vse, kar je v naših močeh, da bo naša revija res vredna poslanstva, ki ga opravlja.

BOG — NAROD — DOMOVINA!

za 14. redni občni zbor Zveze TABOR:

F. Slak
predsednik

France Grum
tajnik

P. Borštnik
zapisnikar

R. P.

JUGOSLAVIJA 1941-1945

(Nadaljevanje)

Vojaški položaj

Delo vojaške uprave v Jugoslaviji ni bilo podvrženo javni, svobodni kritiki, ker je vojska uživala zaupanje naroda. Celo vojni proračun se ni preučeval v parlamentu, temveč je bil sprejet z aplavzom. Kljub temu pa, da nismo imeli težke industrije in še manj vojne industrije, da smo bili mlada država s celo vrsto problemov poleg vojaške pripravljenosti; kljub temu, da je nabavljanje orožja predstavljalo težko breme za davkoplače-

valce, je bila naša vojska na višini in sposobna izvršiti vse poverjene ji naloge, — do pojava velikega nemškega Rajha na severni meji naše države 12. marca 1938, po priključitvi Avstrije Veliki Nemčiji. V tem trenutku se je naš vojno-politični položaj bistveno spremenil.

Pred tem smo bili tako po moči, opremi, vojni izkušnji in duhu močnejši od sosedov. To je vplivalo spoštovanje nam nenaklonjenih sosedov, prijaelske države pa je krepko navezalo na nas. Pojava novo organizirane nemške vojske, oborožene z najsodobnejšim orožjem, številčno daleč močnejše od naše ter njena napadalna zunanja politika, pa sta postavili našo vojsko v inferiorni položaj ter vzbudila dvome o odnošajih naših sosedov do naše države.

Vsled gospodarskega bremena, ki ga oboroževanje predstavlja za vsako državo, Francija in Anglija nista modernizirali svoje vojske, pa tudi nista razvili vojne industrije. Vsled tega je bila naša vojska prisiljena kupovati orožje iz škodovih tovarov v Češkoslovaški in nekaj malega na švedskem. S padcem Češkoslovaške marca 1938 pa je seveda prenehala tudi ta možnost.

V dneh, ko je vojna že divjala v Evropi, je vlada, ki se je zavedala pomanjkljive opreme naše vojske, dodelila suho zlato za nabavo orožja in vojnega materiala brez ozira na ceno. Bilo pa je prepozno. Edini vir je bila Nemčija; in tej seveda ni bilo do tega, da dá Jugoslaviji vse, kar je potrebovala, da bi nato postala — resen nemški nasprotnik. Tako smo na primer ob pošiljki modernih Messerschmidtovih letal "M 9" prejeli vsega 800 nabojev za strojnice, kolesa pa so bila — brez gum.

Za uspešen pričetek vojaških operacij je predvsem potrebna mobilizacija vojske. Nobena država, če je finančno še tako močna, ne more držati celotne vojske pod orožjem tudi v mirnem času. Pa tudi sama mobilizirana vojska še ni porok za uspešne začetne operacije. Predhodno se mora namestiti na koncentracijskem prostoru, ki ga predvideva vojni načrt v dani situaciji.

Vsled političnega položaja in splošnega strateškega položaja države je vlada na začetku vojne 1. septembra 1939 izjavila, da bo Jugoslavija v tem spopadu nevtralna. Vojaško poveljstvo pa se je zavedalo odgovornosti za popolno pripravljenost vojske za vsak primer in je skušalo izvesti mobilizacijo, kar pa ji je vlada preprečila, češ, da ne sme biti podvzet noben korak, ki bi izzval Nemčijo. Zato so bile podvzete gotove polovičarske mere, ki so več škodovala, kot koristila in so ustvarile zmedo. Vojskoto je bilo vpoklicano v izmenah in le delno, vojni material pa je ostal v skladiščih.

Najbolj kritično pa je bilo vprašanje streliva. Po podatkih ministra vojske, na vladni seji jeseni 1939, je imela vojska dovolj nebotnega streliva za največ dva meseca bojov, topovskega za tri tedne in 153 letal.

Še nekaj besed o vojnem načrtu. Nekateri nemreč očitajo vojski, da sploh ni imela pravega načrta, drugi pa to kritiko ublažujejo z besedami, da vojni načrt ni bil „dober“.

Glavni namen vsakega vojnega načrta je razporediti državno oboroženo silo na tak način in na tak položaj, ki bi bil najbolj primeren za obrambo države kot celote, ne pa njenih posrednih delov.¹ Tako je nemški general general Schlieffen v svojem načrtu predvideval in dovoljeval prodor ruske vojske vse do Berlina, da bi on medtem porazil glavnega tekmeca — Francijo.

Kako močno vpliva politični moment na vojni načrt, pa lahko vidimo iz reakcije Slovencev Hrvatov na naš vojni načrt, ki je predvideval takojšen umik vojske na Savo in Donavo, kar je edino odgovarjalo vojaškim načelom.²

Vojna na dveh ali več frontah predstavlja kritičen problem tudi za veliko in močno vojsko. Jugoslavija je imela skupno 3000 km meje s svojimi sosedmi. V takem položaju mora strategiji priskočiti na pomoč politika s sklepanjem nenapadalnih pogodb ali celo zavezništva s sosednjimi državami. Naša zunanja politika je vsled tega tudi dosegla take pogodbe z Madžarsko, Bolgarijo, Romunijo in Grčijo. Toda v danem trenutku so bile vse te države pod Hitlerjevo kontrolo; razen Grčije, ki je že bila v vojni z Italijo.

Vsled naglice, s katero se je vojno-politični položaj na Balkanu spremenil v našo škodo, je bilo tudi nemogoče imeti takoj nek vojni razpored, ki bi na vse te spremembe primerno odgovoril. Tudi če bi bila vsa vojska mobilizirana in pripravljena za transport na koncentracijski prostor, je treba upoštevati, da je bila dnevna kapaciteta jugoslovanskih železnic 32 vlakov in da je bilo potrebno za prevoz ene pehotne divizije 72 vlakov s 50 vagoni; to je: dva dni in pol. Južno od Save pa ni bilo nobene železniške proge v smeri vzhod—zapad!

Hitler se je že 27. marca, ko je prejel vest o državnem udaru v Beogradu, odločil, da Jugoslavijo uniči, ter je čas, ko so se vršili razgovori s Simovićevo vlado glede pristanka na Trojni pakt, izrabil za koncentracijo svojih sil, ki so dobile nalog, izvršiti napad na Jugoslavijo. Naša obveščevalna služba je dobila o tem točne in nedvoumne podatke ter je 4. aprila celo javila v Beograd, da bo mesto bombardirano kljub temu, da je bilo proglašeno za odprto.³

Vsled političnega položaja v naši državi, pa je bil tedaj izdelan tak vojni načrt, ki je predvideval obrambo vseh delov države, s čemer je bil kršen osnovni strateški princip: princip ekonomične uporabe razpoložljive

¹ Glej: Gen Leon Rupnik: Nacionalni redut Jugoslavije — Tabor št. 8, 1967 str. 199 i.s.l. — op. ured.

² Ob tem vprašanju je Draža Mihajlović prejel 20 dni zapora, ker so bili vsled takega argumentiranja prizadeji politiki. Kot se sliši, pa je bil vsled identičnega načrta pred kratkim odstranjen tudi general Gošnjak, takratni poveljnik Titove vojske. Prim. "Klic Triglava".

³ Primerjaj: Vauhnik: Nevidna fronta.

sile, t. j. biti v odločilnem trenutku in na odločilnem mestu močnejši od sovražnika.

Vse vojne enote so imele obrambne naloge; razen III. armije, ki je morala čimprej prodreti preko Albanije na morje in s tem omogočiti zvezo z Zavezniki.

Nemški viri govore o operacijah na Balkanu, da so bile časovno in prostorno odlično sinhronizirane, ker so jugoslovansko vojsko dosegle, ko še ni bila mobilizirana, pa tudi tiste enote, ki so bile mobilizirane, niso dosegle svojih položajev. Eddy Bauer, profesor vojne znanosti na univerzi v Neuchatelu pa piše v svoji knjigi "La guerre des Blindes" str. 135-136: „Svet je bil iznenaden nad hitro nemško zmago; kdor pa ve, da je remobilizirano jugoslovansko vojsko napadlo 37 divizij, od tega 10 oklopnih z okrog 7000 tankov in celotnim 8. letalskim korpusom Stuka le ni niti malo iznenaden. Gotovo pa je, da so operacije na Balkanu odložile pričetek operacije „Barbarosa“ od 15. maja na 22. junij in da je to rešilo Moskvo, ker so se nemške čete pojavile na črti Tula-Borodino-Vel'ikolamsk-Kalinin šele 10. novembra, ko je že nastopila zima in je zmrzovalo celó živo srebro, — namesto že 10. oktobra.“

Kapitulacija

15. aprila 1941 so se pri Sarajevu sestale oklopne enote iz Kleistove XII. grupe armij, ki so prišle z vzhoda, z enotami II. Weichselove armije, ki je prispela s severa. S tem so prenehale vojne operacije na ozemlju Jugoslavije, ker je kraljeva jugoslovanska vojska zaprosila za premirje.

To premirje bo zanimalo vsakega jugoslovanskega rodoljuba.

Vlada je imela svojo zadnjo plenarno sejo 13. aprila na Palah pri Sarajevu. Na tej seji je bilo odločeno, da se boji nadaljujejo s tem, da se fronta prenese na gorske terene Južne Srbije, Zapadne Srbije, Bosne, Hercegovine in Črne gore.⁴ Dalje je bilo odločeno, da se zaprosi za čimprejšnjo zavezniško pomoč, in pa, da se vlada preseli v Nikšić. Članom vlade pa je bilo naročeno, naj v Nikšiću petujejo s svojimi sredstvi.

Ministra dr. Krek in Snoj sta prispela v Nikšić 15. aprila. Ob prihodu je nek vladni uradnik obvestil dr. Kreka, da njegovo letalo odhaja čez pol ure. Dr. Krek ga je vprašal, kam je letalo namenjeno, in odgovor je bil: v Atene. Takšna navodila naj bi dal general Simović, ki je bil isti dan zjutraj v Nikšiću ter je odredil odhod v Atene, obenem pa izdal nalog za premirje.

Dr. Krek je kategorično trdil, da vlada ni razpravljala o kapitulaciji ali premirju in da o tem ni sprejela nikake odločitve. To se vidi tudi iz zapisnika seje vlade v Atenah 16. ali 17. aprila, da bo Jugoslavija nadalje-

⁴ Prim. Gen. Leon Rupnik — l. c. — op. ured.

vala z borbo vse do svoje osvoboditve; potrjeno pa je to tudi na prvi seji vlade v Jeruzalemu.

Iz tega sledi, da je Simović osebno odločil, da je potrebno premirje in je izdal tozadevno povelje generalu Kalafatoviču. Kaj je Kalafatovič mislil o Simoviću, se vidi iz izjave, ki jo je dal ob prejemu povelja: „Pa gdje je taj Simović, da ga uapsim!“

Kalafatovič je odredil generala R. Jankoviča, polkovnika Tomšeta in podpolkovnika Branka Popoviča, da vodijo pogajanja za premirje. Pogoji so bili brezpogojna kapitulacija in odhod vojske v ujetništvo pod pretnjo smrtno kazni za vsakogar, ki bi se oddaljil od svoje edinice. Častniki so odgovorni za red in ustavitev vsakršnih sovražnosti.

Dogovor je bil podpisan v Beogradu, 17. aprila 1941 ob devetih zvečer, s tem, da je stopil v veljavo 15 ur po podpisu, to je 18. aprila 1941 opoldne. Podpis je bil izvršen v poslopju češkoslovaške ambasade.

Naloga strokovnjakov na področju mednarodnega političnega in vojaškega prava in seveda tudi poznavalcev tedanjšega jugoslovanskega prava je, da daio svoje kvalificirano mnenje o tem samovoljnem postopanju generala Simoviča.

Jugoslavija pa ni bila pretresena samo z vojnimi operacijami, temveč še mnogo bolj z delom notranjih razdiralnih sil in z ekspanzionistično politiko Italije, Bolgarije, Madžarske in celo Albanije.

10. aprila 1941, dve uri pred prihodom nemških čet v Zagreb, je Slavko Kvaternik, častnik nekdanje avstro-ogrske vojske, preko zagrebškega radia proglasil Nezavisno Državo Hrvatsko. Ker se je zavedal šibkosti in nepopularnosti Ustašev med hrvatskimi masami, se je obrnil na dr. Mačka in ga prosil za sodelovanje. Dr. Maček pa je odločno odklonil vsako sodelovanje z Ustaši, dasiravno mu je Košutić sugeriral obratno. S tem pa je bil tudi izključen vsak nadaljnji vpliv hrvatskih mas na dogodke v NDH. Ustaška uprava se je s Pavelićem na čelu poslužila najstrašnejših ukrepov, da bi se kot neznatna manjšina obdržala na oblasti.⁵

Razkosanje Jugoslavije je bilo dovršeno na razgovorih na Dunaju, 20. avgusta 1941. Na teh razgovorih so se, kot trdijo nemški viri, spet pokazale italijanske težnje za ozemljem na Balkanu. Ker je Italija zahtevala pravico do nadzorstva nad vso Hrvatsko, je bila potegnjena nekaka demarkacijska črta za vojne operacije na severu, ki je pripadel Nemčiji, jug pa Italiji. Vprašanje Bosne in Hercegovine, tega narodnostno in versko pomešanega področja, na je postalo poprišče spopadov interesov Italije, NDH in srbskega življa.

V svoji knjigi „The Yugoslav movement“ pravi prof. Kerner, da je avstrijska okupacija Bosne in Hercegovine leta 1878 onemogočila ostvareitev tako Velike Srbije kot Velike Hrvatske, ter da je bilo vsled tega vprašanje Bosne in Hercegovine najkritičnejše vprašanje jugoslovanske

⁵ Maček: The struggle for freedom.

države v času 1918—1939. To vprašanje bi po njegovem mnenju predstavljalo trd oreh tudi za večje in zrelejše narode.⁶

Ob kapitulaciji jugoslovanske vojske so se dogodki nekako ponovili. Ustaške oblasti so vsled svoje nezrelosti in nesposobnosti podvzele najhujše in najbolj krvave metode za rešitev vprašanja Bosne in Hercegovine. Nasedle pa so tudi komunističnim agentom v svojih lastnih vrstah, ki so izzivali bratomorno vojno, da bi potem „reševali“ Srbe in jih sprejemali v vrste komunističnih partizanov.

Italijani pa so s svoje strani računali na Bosno in Hercegovino kot na most med Dalmacijo in Črno goro ter Albanijo, s katero so osnovali personalno unijo.

Za razumevanje nadaljnjega razvoja pa je treba navesti tudi instrukcije grofa Ciana, italijanskega zunanjega ministra, poveljnikom italijanskih oddelkov na Balkanu. V teh navodilih, ki so leta 1942 prišla v roke naši obveščevalni službi, pravi Ciano: „Naravnost neopravičljivo je zadržanje naših poveljnikov do jugoslovanskih nacionalističnih sil (četnikov). Oni so zakleti sovražniki Nemcev in bodo postali naši naravni zavezniki v trenutku, ko se bodo v teku vojne spremenili naši odnosi do Nemčije. Zato svoje postopanje priredite temu primerno.“

To italijansko stališče je verjetno privedlo Evgena Kvaternika do misli, da obstaja nek sporazum med četniki in Italijani.⁷ Nemški viri pa gredo še dalje in smatrajo, da so si Italijani s tako politiko hoteli zagotoviti svoje pozicije v Beogradu po zaključeni vojni.

Bolgarija je zahtevala vse področje do Ohridskega jezera, medtem ko je Velika Albanija dobila porečje Belega Drima.

Nečloveško postopanje okupatorskih čet, kakor tudi ustaški pokolji srbskega življa so nato ustvarili psihozo splošnega upora in odločnost, da se nadaljujejo boji proti vsem sovražnikom i Srbov, i Hrvatov i Slovencev. (Sledi)

⁶ Kerner: „Kdor reši vprašanje Bosne in Hercegovine, je rešil vprašanje Jugoslavije.“

⁷ Hrvatska revija 1959, vol. 2, str. 176.

A. POTOKAR

V spomin pesniku Balantiču

Kdo doumél bi zbegane duše skrivnosti šepet? —
Kdo razumel ptice selivke daljni polet?
Človeško srcé hrepení
v bodočnost svetlobe, luči.

Kdo te bo znal pravilno ceniti, Francè Balantič — poet?
Nisem poznal te v življenju;
občudujem te — človeka v trpljenju!
Tvoj molk je molk s prstjó zasutih ust
srčno povedal vsemu svetu iz polnih ust:
Lepša noč je v črnem zemlje krili,
kot so pod svetlim soncem zvezda, srp in kladivo v rdeči svili!
Ta svetí ti roža na pepelnati gomili!

Pogorišče je nekje na vasi...
Prek razpadle hiše v plamenu,
kjer ostal ni kamen na kamenu,
prekrižajo tramovi te ožgani,
da večno svetel nam se tvoj spomin ohrani. —
Tako umirajo le pesniki od Boga izbrani!
Vsakdo naj si v srce zapiše:
ostál ognjišče si slovenske hiše. — —

Daj mi Bog, po stezi dolgi, vijugasti in krivi, mučenci, z vami se združiti,
na grob — za vse gorjé, strašne prizadete ti krivice — in na ustnice
izkrvavele

snop pšenice tvoje več kot dozorele položiti.
Vsepovsod, kjer božji volji vdani
po slovenski zemlji razmetani
v grobovih mi počivate junaki zbrani.
za vedno naj ostanem z vami —
z razprostrtimi rokami! — —

Vem, da bom dočakal ta dan!

Fdor pazljivo prisluškuje,
čemu dva tisoč let trpi, vzdihuje
na križu Sina božjega srcé,
takoј doumé,
da v času naše žaloigre
dobrota božja ukazuje:
v imenu tvojem se, Francè.
lepota naše poezije nadaljuje!

Ker se nisi mogel klicu božjemu upreti,
si moral v ognju živ zgoreti...
Oh, lepa mora biti poezija v plamenu božjega srcá,
ki nima dná. — —

Z oklopnim vlakom na straži domovine

(Spomini domobranskega oklopničarja)

V Ljubljani sem bil dodeljen skupini domobrancev, ki je bila poslana v Grosuplje na oklopni vlak. Javili smo se poveljniku vlaka, poročniku Antonu Kozinu, ki je bil zelo zadovoljen z našim prihodom. Toda presečeni smo bili mi, ko nam je dežurni podnarednik Vidic pokazal naše stanovanje — tja v železniški vagon na stranskem tiru. Vselili smo se v vagon in razporedili. Izgledalo je, da je tu že nekdo imel svoje ležišče. Flegli smo po tapeciranih sedežih in zaspali. Prebudilo nas je glasno stopicanje okovanih čevljev in govorjenje. Vprašujoče smo gledali, da nas upajo buditi, ko pa nam je bilo tu odločeno prenočišče. Dopovedali so nam, da je to stanovanje njihovo in ne naše, ker so posadka oklopnega vlaka. Ko smo jim povedali, da smo poslani iz Ljubljane za posadko grosupeljskega vlaka, se jim je na obrazu poznalo, da so nas bili veseli, čeprav se bodo drenjali v vagonu. Po prihodu naknadne skupine k oklopnemu vlakom pa smo se vsi preselili po hišah okrog železniške postaje.

Število moštva 3. voda železniške baterije je bilo zadostno za dva oklopna vlaka, katera sta patrolirala progo Ljubljana-Grosuplje-Dobropolje. Glavna naloga naših oklopnikov je bila čuvanje železniških predorov pri šmarju. Čeprav železniška proga nižje od Grosuplja ni bila za promet sposobna, smo se z oklopnimi vlaki že vozili do Dobrega polja. Včasih so nam partizani tu in tam progo razstrelili, nakar so jo železniški delavci popravili. Partizani so se večkrat poizkusili pritihotapiti do železniških predorov in jih podminirati. Ker pa je bila skupina domobrancev v zasedi vrh hriba nad predori, je to partizanom bilo v veliko oviro. Partizani so poskušali, da uničijo ali preženejo tiste domobrance, da tako nemoteno zrušijo predore. Ob vsakem takem napadu partizanov na domobranksko zasedo smo po streljanju spoznali, da so rdeči spet v bližini. Ob takšni priliki se je naš oklopni vlak približal železniškim predorom ter počasi peljal od enega konca do drugega. Če so se rdeči skorajžili in oddali strel na naš vlak, smo jim mi odgovorili tako strašno, da so jo takoj pobrisali nazaj v skrivališča od koder so se pritenili. Kakšni junaki! Terorizirali so neoborožene ljudi in se šopirili, kot da lastujejo že ves svet; ko pa je 14. skupina slovenskega domobranstva na oklopnem vlakom izstrelila nekaj rafalov, so bežali, dokler so jih noge nesle.

Spominjam se napada na naš oklopni vlak tam pri vasi Cikava. Svinčenke so udarjale v naše vagone in požvižgavale nad nami. Čakali smo, da se nam izdajo, kje so postavili zasedo. Končno so sprevideli, da ima naš oklopnik veliko slabost. Ta je bila, da nismo mogli drugam, kot po železniškem tiru. Ko se nam je zdelo dovolj njih izzivanja ter smo približno ugotovili po bliskanju mitraljeza, kje je njihovo gnezdo, smo užgali,

da so utihnili za vso noč. To so torej bili tisti junaki, ki so pošiljali poročila v svet, da so izvojevali dotlej eno „največjih zmag“ nad sovražniki.

Oklopničarji in slovenski domobranci sploh smo bili že siti takšnih in podobnih partizanskih laži. Zato smo v slučaju napada partizanov na naš oklopni vlak gledali, da smo jim pošteno našgali smrdljive noge.

Zaradi tega so nas oklopničarje partizani sovražili menda bolj, kot katerokoli drugo domobransko edinico ter so na nas prežali vsako noč, da nam jo zaigrajo v maščevanje z razstrelitvijo železniške proge. Sem pa tja se jim je tudi posrečilo, da so progo spustili v zrak. Ker pa je pred oklopnim vlakom ponoči tračnice vedno pregledovala izvidnica dveh ali treh domobrancev, smo partizanom v mnogih slučajih tudi to preprečili. (Sledi)

ZA BELEZNICO

Mladina...

Belgrajski tednik **Nedeljne Informativne Novine (NIN)** je objavil rezultate ankete, ki so jo pred kratkim izvedli med študenti v Ljubljani z ozirom na njihovo zanimanje za mednarodne politične dogodke in pa o tem, kateri dogodek na mednarodnem poprišču jih je najhuje prizadel. Na prvo vprašanje je odgovorilo 35%, da se za mednarodne politične dogodke izredno zanimajo; 31% se jih samo zanima; 23% se jih nekoliko zanima; 11% pa ni izrazilo mnenja. Dogodki na mednarodnem poprišču, ki so jih najhuje prizadeli, so sledeči: 95% sovjetska invazija češkoslovaške; 43% vietnamska vojna; 35% Biafra; 33% židovski napad na Arabce; 13% umor prezidenta Kennedyja in Martina Luthra Kinga; 8% rasna diskriminacija; 5% drugi dogodki, ki ogrožajo svetovni mir; 4% stanje v Grčiji; 3% odstavitev princa Sihanouka. — Med diskusijo so malone vsi poudarili s skoraj enakimi besedami, da jim sovjetska zasedba češkoslovaške pomeni „uničujoč udarec za vse njihove iluzije o resničnem socializmu v Sovjetski zvezi.“ — Nekaj tipičnih odgovorov: Boli me, da je socialistična država, kot pravi, da je Sovjetska zveza, izvedla pritisk nad češkoslovaško, ne da bi ji dopustila, da sama zgradi svoj socializem. — Vsako nasilje me revoltira; posebej pa velja to za dogodke na češkoslovaškem. — Nisem mogel verjeti, da bi ena socialistična država lahko ogrožala suverenost druge. — Invazija češkoslovaške je dokaz, da Sovjetska zveza govori eno, dela pa nekaj čisto drugega. — Po invaziji češkoslovaške Sovjetska zveza zame ni več ideal socialistične države, čeprav se zanimam tudi za druge mednarodne probleme. — Mislim, da je socializem (komunizem) zelo lep družbeni sistem, toda dvomim, da bo sploh kdaj prišlo do njegove uresničitve. — Po sovjetski invaziji češkoslovaške moji odnosi do socializma (komunizma) niso več posebno idealistični. — Itd., itd.

Liga za industrijsko demokracijo, ki so jo že leta 1905 ustanovili Upton Sinclair, Clarence Darow in Jack London, in ki ji sedaj predseduje poznani socialistični voditelj Michael Harrington, je preteklega avgusta izvedla obširno anketo med študenti 50 najbolj razkričanih univerz širom Združenih držav Severne Amerike. Kljub rabukam, ki jih del svetovnega tiska še bolj napihuje, so rezultati povpraševanja dokazali, da „so radikalne levičarske skupine študentov za vselej izgubile izgleda na podporo večine pri izvajanju svojih programov“. Poročilo dodaja: „Nova levica je naletela na opozicijo delavstva ter reprezentativnih skupin črncev in izgubila vse možnosti, da bi postala množično gibanje.“ Rezultati ankete so dokazali, da je samo 8,5% študentskih voditeljev za novo levico, med tem ko jih je — poleg drugih manjših zmernih tendenc — 30,5% izjavilo, da so liberalni. — Zanimivo je tudi, da je na vprašanje o življenju v Združenih državah samo 7,5% študentov odgovorilo, da bi rajši živeli v tej ali oni komunistični deželi...

ZANIMIVI PABERKI

NOVA SODOBNA ANEKDOTA

Kadar se hočete zavarovati proti požaru, tatvini, ropu ali proti smrtni nesreči t. j. življenjsko, morate biti zelo previdni in pozljava. Prečitajte prav vsako črko in tudi tisto, kar je navadno drobno tiskano, nekje spodaj ali na koncu, na kar ne obračate nobene pozornosti. In prav tam je tisti „hakele“, na katerem navadno obvisite.

Če potujete z letalom pa n. pr. padete in zgorite, nekatere ameriške zavarovalnice, pa ostale menda tudi, ne bodo izplačale vašim zakonitim dedičem odškodninske zavarovalnine, če vašega trupla ne bodo mogli identificirati; ker to, da ste bili v seznamu potnikov, še ni dokaz, da ste se res smrtno ponesrečili, če vas ne morejo najti mrtvega. To snov zelo radi obravnavajo severno-ameriški filmi., pa ne vedno posrečeno.

Drugo, če se zavarujete za življenje, pa bi izvršili samomor, zavarovalnice ne bi izplačale vašim zakonitim dedičem zavarovalnine, kar bi pravno utemeljevale kot „contrato forzado“, češ da ste zapád-izteklost pogodbe s svojim dejanjem izsilili in vaši dediči bi se pod nosom obrisali za zavarovalnino. Torej v vsakem primeru morate prej dobro premisliti, predno se odločite za „špekulativno“ potovanje z letalom ali pa za kaj drugega.

Neki pravnik iz Buenos Airesa je pred kratkim povedal naslednjo resnično anekdoto.

Bogat trgovec iz Buenos Airesa je kupil nov avto, „Falcon Ford“ in se obenem zavaroval za milijon pesov. Takrat še čedna vsotica.

Zgodilo se je pa, da se je potem vozil s tem avtom po obalni cesti Costanera in, ko je prišel do spomenika „A la madre España“, je avto naglo zasukal, se prevrnil in tudi ubil.

Vdova je zahtevala izplačilo zavarovalnice, a zavarovalnica se je uprla. Utemeljevala je svojo odločitev s tem, da je trgovec povzročil smrt same z „excesiva velocidad“, v tem primeru pa da zavarovalnica po pogodbi ne izplača zavarovalnine.

Vdova je vložila tožbo, toda v pogodbi je bilo res „drobno natiskano“ tisto, na kar se je opirala zavarovalnica.

Zdaj pa je nastopilo vprašanje, kako dokazati, da je smrt res povzročila prehitra vožnja, ko je bil krivec že mrtev, avto pa razbit.

Sodnik — tenkovesten — se je odločil, da se bo sam prepričal, če je bila vzrok smrti res prehitra vožnja. Vzel je prav tak avto — Falcon Ford — in poskusil vožnjo okoli spomenika „A la madre España“. Začel je s hitrostjo 20 km, drugič ga je pognal na 30 km, tretjič na 40 km in četrtič se je spustil na 50 km. Na 60 km pa si ni upal tvegati, ker je uvidel, da je življenjsko nevarno voziti okrog spomenika s tako hitrostjo.

In vdova se je obrisala pod nosom za zavarovalnino.

Torej tudi v smrt je treba korakati previdno!

DAROVALI SO:

Tiskovni sklad ZDSPB Tabor:

(Pesos ley 18.188)

	(dol.)		
Adamič Anton,	5.—	Buda Stanislav, v spomin za pobite in pomorjene domobrance 24. čete	30.—
Janežič Stanko	1.—	č. g. Guštin Jože: cerkvena nabirka ob priliki sv. maše za pok. gen. L. Rupnikom, 6. 9. 1970	65.76
Kolman Ludvik	2.50	N. N., Argentina, namesto venca na grob pok. č. g. M. Radoša	100.—
Kranjc Danilo	5.—	Novak Franc, prelat, Ituz.	18.—
Rupnik Franček	1.—	Ing. Švigelj, Martínez ...	100.—
Slak Florjan, Kanada	10.—	Jakoš Janez, R. Mejía	100.—
Platnar Lojze	1.—	Logar prof. V., Capital ..	58.—
Jereb Franc	2.50	Kastelic Anton, Bariloče ..	10.—
Zadnik Julka	1.—	Kantara - druž., Minnesota	20.—
Turk Toni	1.—		
(Vsi razen enega iz ZDA)			
Tiskovni sklad GI Tabor:			
	(Pesos ley 18.188)		
Gričar Franc, Morón	33.—		
Za zavetišče:			

PROSLAVA SLOVENSKEGA NAROD- NEGA PRAZNIKA 29. OKTOBRA IN DNEVA SLOVENSKE ZASTAVE

bo v soboto, 24. okt., v Slovenski hiši

Ob 19.00 sv. maša za vse Slovenke in Slovence, ki so delali
in se žrtvovali za svobodo slovenskega naroda.

Ob 20.00 v veliki dvorani Slovenske hiše: „Pred petindvajsetimi
leti, danes in jutri“. Besedilo dr. Tine Debeljak; režija
Maks Borštnik.

Ob 20.45 slavnostna večerja.

VSEBINA

Nuestro orgullo	257
Ob 25-letnici ustanovitve slovenskih in hrvaških šol na Primorskem	258
Naš temelj (-e. -k.)	260
Pismo domobranski materi (Stanko Mrak)	261
Reakcija (P. B.)	267
To ni moj sin; moj sin je mrtev! (F. Slak)	269
Jugoslavija 1941—1945 (R. P.)	279
V spomin pesniku Balantiču (A. Potokar)	284
Z oklopnim vlakom na straži domovine (F. Kozina)	286
Za beležnico	287
Zanimivi paberki	288
Darovali so	III

Correo Argentino Sucursal Villa Madero (Bs. As.)	TARIFA REDUCIDA Concesión N° 8133
	FRANQUEO PAGADO Concesión N° 2619